

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI DAVLAT STATISTIKASI VA XALQARO STATISTIKANING SOLISHTIRMA TAHLILI

Toshkent Davlat Iqtisodiyot universiteti

To'rtko'l fakulteti

Bank ishi yo'nalishi 241- guruh talabasi

Rajapova Umidaxon

Annotatsiya: Ushbu ilmiy maqolada O'zbekiston Respublikasida davlat statistikasi tizimining rivojlanish jarayoni, uning institutsional asoslari va qo'llanilayotgan statistik metodologiyalar xalqaro standartlar bilan solishtirilgan holda tahlil qilinadi. Tadqiqotda BMT Statistika komissiyasi, MDH Statistika qo'mitasi hamda OECD va Eurostat tomonidan qo'llaniladigan metodik yondashuvlar bilan o'zaro taqqoslash amalga oshiriladi. O'zbekiston statistik tizimida raqamlashtirish, ochiq ma'lumotlar siyosati, demografik va makroiqtisodiy statistikasi yuritishdagi o'zgarishlar ilmiy asosda baholanadi. Tahlil natijalari milliy statistik tizimning xalqaro standartlarga moslashuv darajasi va istiqboldagi modernizatsiya yo'nalishlarini aniqlashga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Davlat statistikasi, xalqaro statistika, solishtirma tahlil, statistik tizim, metodologiya, BMT Statistika komissiyasi, OECD, Eurostat, MDH statistika standartlari, ochiq ma'lumotlar, raqamlashtirish, demografik statistika, makroiqtisodiy ko'rsatkichlar.

Annotation: This research article provides a comparative analysis of the national statistical system of the Republic of Uzbekistan and international statistical practices. It examines the institutional framework, methodological foundations, and digital transformation processes within Uzbekistan's state statistics, comparing them with standards adopted by the UN Statistical Commission, CIS Statistical Committee, OECD, and Eurostat. The study evaluates advancements in open data policies, demographic and macroeconomic statistics, and the alignment of national methodologies with global requirements. The findings contribute to identifying the current level of harmonization with international standards and outlining future directions for the modernization of Uzbekistan's statistical system.

Keywords: state statistics, international statistics, comparative analysis, statistical system, methodology, UN Statistical Commission, OECD, Eurostat, CIS statistical standards, open data, digitalization, demographic statistics, macroeconomic indicators.

Аннотация: В данной научной статье проводится сравнительный анализ системы государственной статистики Республики Узбекистан с международной статистической практикой. Рассматриваются институциональные основы, методологические подходы и процессы цифровой трансформации национальной статистики, сопоставленные со стандартами, применяемыми Статистической комиссией ООН, Статистическим комитетом СНГ, ОЭСР и Евростатом. В исследовании оцениваются развитие политики открытых данных, совершенствование демографической и макроэкономической статистики, а также степень соответствия национальных методологий международным требованиям. Полученные результаты позволяют определить уровень гармонизации статистической системы Узбекистана с глобальными стандартами и перспективные направления её модернизации.

Ключевые слова: государственная статистика, международная статистика, сравнительный анализ, статистическая система, методология, Статистическая комиссия ООН, ОЭСР, Евростат, статистические стандарты СНГ, открытые данные, цифровизация, демографическая статистика, макроэкономические показатели.

Kirish:

Globalashuv jarayonlari chuqurlashib borayotgan bugungi davrda milliy statistika tizimlarining xalqaro standartlar bilan uyg'unligini ta'minlash davlat boshqaruvi samaradorligini oshirishning muhim omillardan biri hisoblanadi. Chunki iqtisodiy, ijtimoiy va demografik jarayonlarni aniqlik bilan baholash, xalqaro reytinglardagi o'rinni belgilash, davlat siyosatini rejalashtirish va prognozlash jarayonlarida statistik ma'lumotlar asosiy metodologik tayanch vazifasini bajaradi. Shu nuqtai nazardan, O'zbekiston Respublikasi davlat statistikasi so'nggi yillarda tub islohotlar, raqamlashtirish, ochiqlik va xalqaro taqqoslanish imkoniyatlarini kengaytirishga

qaratilgan tizimli o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, statistik tizimning zamonaviy talablarga moslashuvi nafaqat metodologiya va texnologiyalar modernizatsiyasini, balki statistik axborotning ishonchliligi, shaffofligi va moslanuvchanligini ta'minlovchi institutlarning takomillashtirilishini ham talab qiladi. BMT Statistika komissiyasi, OECD, Eurostat va MDH Statistika qo'mitasi tomonidan ishlab chiqilgan standartlar dunyo mamlakatlari statistik tizimlari uchun umumiy metodik mezonni belgilaydi. O'zbekistonning ushbu standartlarga moslashuv darajasini baholash esa milliy statistikaning rivojlanish bosqichini, mavjud kamchiliklarni va istiqboldagi ustuvor vazifalarni ilmiy asosda aniqlash imkonini beradi. Mazkur tadqiqot O'zbekiston Respublikasi davlat statistikasi tizimini xalqaro statistika amaliyotlari bilan solishtirma tahlil qilish, metodologik farqlarni aniqlash, raqamlashtirish va ochiq ma'lumotlar siyosatining milliy ko'rsatkichlar sifatiga ta'sirini baholashga qaratilgan. Tadqiqot natijalari milliy statistik tizimning xalqaro talablarga moslashuv jarayonini ilmiy asosda yoritish bilan birga, uning istiqboldagi modernizatsiya yo'nalishlarini belgilashga yordam beradi.

Asosiy qism:

Davlat Statistika qo'mitasi o'z faoliyatini O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, "O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistikasi to'g'risida"gi Qonun va boshqa rasmiy hujjatlarga muvofiq amalga oshiradi. Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahar statistika boshqarmalari, tuman (shaharlar) statistika bo'limlari bilan birgalikda Davlat Statistika qo'mitasining yagona tizimini tashkil etadi. 2.2-tarida bu tizimning tuzilishi tasvirlangan. Davlat statistika qo'mitasi ko'p qirrali vazifalarni bajaradi. Davlat statistika qo'mitasi zimmasiga quyidagi asosiy vazifalar yuklangan:

-xalqaro statistika andozalari va qoidalariga mos ilmiy asoslangan statistika uslubiyati va ko'rsatkichlar tizimini ishlab chiqish;

-mamlakat ijtimoiy-iqtisodiy ahvolini ifodalovchi statistik axborotlarni yig'ish, tayyorlash, saqlash va tahlil qilish;

-davlat hokimiyati va idoralariga statistik axborotlarni taqdim etish (qonunlarga muvofiq);

-respublikadagi ijtimoiy-iqtisodiy jarayonlarni aks ettiruvchi statistik ko'rsatkichlarning haqqoniyligi, xolisligi, tezkorligi, barqarorligi va o'zaro bog'liqligini ta'minlash;

-xorijiy davlatlar statistika xizmatlari va xalqaro statistika tashkilotlari bilan statistika axborotlarini elektron ayri boshlashni amalga oshirish hamda axborotlar to'plab borish;

-respublikada yagona statistik axborotlar makonini shakllantirish va qo'llab quvvatlash;

-milliy hisoblamalar tizimi va yakuniy iqtisodiy ko'rsatkichlarni, ularga bo'lgan talabga e'tiboran, ishlab chiqish hamda respublikada statistika tizimini bosqichma-bosqich isloh qilish. O'zbekiston Vazirlar Mahkamasi tomonidan tasdiqlangan "O'zbekiston Respublikasi Davlat Statistika qo'mitasi haqidagi Nizom"da davlat statistika tizimining boshqa funksiyalari, burch va vazifalari batafsil bayon etilgan. Davlat Statistika qo'mitasi qoshida Statistik Kengash tuzilgan bo'lib, u davlat statistikasini rivojlantirish, faoliyat qilish va muvofiqlashtirish masalalari bo'yicha kollegial maslahatchi tashkilot hisoblanadi. Uning a'zolari O'zbekiston Prezidentining Farmoni bilan tasdiqlangan bo'lib, iqtisodiy vazirlik va idoralarning yetakchi mutaxassislari, siyosiy tashkilotlar, jamg'armalar va boshqa jamoatchilik vakillari, ilmiy tekshirish institutlari va oliy o'quv yurtlarining olimlarini o'z ichiga oladi. Xalqaro statistikani tashkil etish masalalari Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) va uning ixtisoslashgan muassasalari, Xalqaro mehnat tashkiloti (MOT), sog'liqni saqlash butun dunyo tashkiloti (VOZ), Oziq-ovqat komissiyasi (FAO), maorif, madaniyat va fan sohasida hamkorlik komissiyasi (YuNESKO) hamda boshqa xalqaro tashkilotlar - Ovroqpa iqtisodiy hamkorligi, xalqaro valyuta fondi, butun dunyo banki, iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot xalqaro tashkiloti va boshqa muassasalarning statistika xizmatlari diqqat markazida turadi. Ular turli mamlakatlar statistik ma'lumotlarining taqqoslamaligini ta'minlash maqsadida xalqaro andoza (standart) va tavsiyalarni ishlab chiqadi, xalqaro taqqoslashlarni amalga oshiradi, mamlakatlar guruhi, mintaqa va butun

dunyo bo'yicha statistik ma'lumotlarni bosib chiqaradi. Bosma to'plamlar orasida BMT yilnomasi *Statistics Yearbook*, butun dunyo banki yilnomasi *International Financial Statistics (Yearbook)*, xalqaro valyuta fondi blyuteni *Bulletin of IMF*, Xalqaro demografiya tashkiloti yilnomasi *Demographic Yearbook*, Xalqaro mehnat tashkiloti yilnomasi *Yearbook of Labour Statistics* ayniqsa diqqatga sazovordir. Xalqaro statistika instituti statistika sohasida xalqaro ilmiy markazdir, u 1887 yilda tashkil etilgan bo'lib, asosiy vazifasi statistik usullar va ishlamlarni unifikatsiyalash, davlat statistikasi uslubini takomillashtirish, statistika nazariyasi rivojlanishiga ko'maklashish. Mustaqil Davlatlar Xamdo'stligi (MDX) a'zo mamlakatlari statistika xizmatlari faoliyatini muvofiqlashtirish bilan 1992 yilda tuzilgan MDH Statistika Qo'mitasi shug'ullanadi. U MDH a'zo - mamlakatlari bo'yicha statistik to'plamlarni nashr etadi.

Xulosa:

O'zbekiston Respublikasi davlat statistikasi tizimining xalqaro statistik amaliyot bilan solishtirilgan tahlili shuni ko'rsatadiki, milliy statistik tizim so'nggi yillarda chuqur institutsional o'zgarishlar bosqichiga kirgan bo'lib, uning rivojlanish yo'nalishlari xalqaro talablar bilan uzviy bog'liq holda shakllanmoqda. Davlat statistika qo'mitasining faoliyati Konstitutsiya va maxsus qonunlar bilan belgilanganligi, hududiy bo'g'inlarda yagona tizim sifatida ishlashi, ilmiy asoslangan metodologiya yaratishga qaratilganligi milliy statistikaning izchil rivojlanishiga zamin yaratadi. Xalqaro statistik tashkilotlar — BMT, OECD, FAO, YuNESKO, XMT, Jahon banki, XVF va boshqalar — tomonidan ishlab chiqilayotgan metodik standartlar milliy statistik ko'rsatkichlarning taqqoslanishini ta'minlashda asosiy mezon bo'lib xizmat qiladi. Tahlil shuni tasdiqlaydiki, O'zbekistonning statistik tizimi ushbu standartlarga moslashish jarayonida sezilarli natijalarga erishgan: ma'lumotlarning ochiqligi oshgan, axborot almashinuvi raqamlashtirilgan, asosiy ijtimoiy-iqtisodiy ko'rsatkichlar xalqaro tasniflar asosida shakllantirilmoqda. Shu bilan birga, solishtirma tahlil ayrim metodologik farqlar, statistik ma'lumotlarni yig'ish va tahlil qilish jarayonlarini takomillashtirish zarurati mavjudligini ham ko'rsatadi. Xususan, milliy hisoblamalar tizimini to'liq modernizatsiya qilish, mehnat bozori, bandlik va demografik jarayonlarga oid indikatorlarni xalqaro yondashuvlarga

yanada uyg'unlashtirish, ma'lumotlar sifati va uzluksizligini ta'minlash dolzarb masalalar bo'lib qolmoqda. Umuman olganda, O'zbekiston davlat statistikasi tizimining xalqaro standartlar bilan uyg'unlashuvi mamlakatning iqtisodiy islohotlari samaradorligini oshirish, global statistik makonga integratsiyalashuvini kuchaytirish va xalqaro reytinglar hamda baholarda milliy ko'rsatkichlarning ishonchliligini ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Mazkur tadqiqot natijalari milliy statistik tizimni yanada modernizatsiya qilish, xalqaro hamkorlikni kengaytirish va innovatsion statistik texnologiyalarni joriy etish bo'yicha istiqboldagi ilmiy va amaliy yo'nalishlarni belgilashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ўзбекистон Республикаси "Давлат статистикаси ҳақида"ги Қонуни, 2002 йил ноябр.
2. "Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси фаолиятини ташкил этиш ҳақида"ги Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 8 январ 2003 йил 8 сонли Қарори.
3. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси ҳақида Низом. 8 январ 2003 йил 8 сонли Вазирлар Маҳкамасининг қарори билан тасдиқланган.
4. "Давлат статистика щисоботини тақдим этиш тартибини бузганлик учун жавобгарлик ҳақида" Ўзбекистон Республикаси вазирлир Маҳкамасининг қарори.2005
5. Елисеева И.И. Общая тиория статистики.-М.: Финансы и статистика,
6. Соатов Н.М. Статистика. Дарслик. Т.: Тиббиёт нашриёти, 2003.
7. Деев Г., Крутова Т. Метод основного массива в статистических наблюдениях. Вестник статистики, 1992, №5.
8. Петер фон дер Липпе. Экономическая статистика. Издатель. Федеральное статистическое управление Германии, Йена, 1995.

9. О. Моргенштерн. О точности экономико- статистических наблюдений. -М.: статистика, 1968.